

SKALDEPOLITIK

TEGNÉRS OMDÖMEN OM ANDRA LÄNDER OCH FOLK

Av lektor GUSTAF JACOBSON, Stockholm

TEGNÉRS uttalanden om andra länder och folk, deras politik och kultur, bottna på det hela taget i samma känslöstämningar, som diktera hans sympatier och antipatier i fråga om svenskt samhälls- och kulturliv.¹ Hjältedyrkan och frihetskravet, hatet mot despotismen och föraktet för det som icke är heroiskt följde honom även här. I sin ungdom svärmade han för franska revolutionen, som då för honom tedde sig som frihetens morgongryning. Han dyrkade Napoleon som det skapande snillet och den överlägsna människan. Dock är att märka, att han mindre hyllade Napoleon såsom triumfator. Om hans kejsarkröning skriver han sarkastiskt och icke utan bitterhet: »Pompösare kunde man aldrig fira frihetens begravning. ... Det var, som vanligt, en farce efter den långa tragedien, revolutionen. Och ännu drömma filosoferna om en allmän upplysning och frihet för världen.» Man kommer onekligen att tänka på Beethovens energiska sätt att reagera, då den hjälte han tillägnat Eroican visade sig vara en vanlig ärelysten människa. Men i motgångens och nederlagets dagar blir Napoleon för Tegnér »Hjälten», som trotsar »ögonblickets lumpna skara». I Napoleons motståndare ser Tegnér lumpenhetens och småsinnets inkarnationer. Deras seger över den väldige betyder i hans ögon föga mindre än förebudet till en världsskymning:

»Välkommen, nyår, med mörker och mord
Och lögn och dumhet och flärd!
Jag hoppas du arkebuserar vår jord,
En kula kan hon vara värd.
Hon är orolig som mången annan,
Men allting blir lugnt, om hon skjuts för pannan.»

¹ Om Tegnér's ställningstagande i den svenska politiken se förf:s uppsats i häfte 11, årgång 1936, av Svensk Tidskrift.

Så hälsar Tegnér det nya år, som grydde efter Napoleons fall, den nya tidsanda, som i historien går under namnet »den heliga alliansen». Den nya politikens spiritus rector, Metternich, var föremål för hans hjärtliga avsky. »Mitternacht» var det namn han brukade använda om honom i korrespondensen med Brinkman. Den heliga alliansen är, skriver han, »den absoluta uselhetens seger över kraften och geniet», den är »det stora sorgespelet i söder, uppfört av harlequiner, under det att dumheten på parterren klappar i händerna». Då kronprins Oscar 1821 passerade Hälsingborg på väg till utlandet, uppvaktades han av Tegnér; då denne i ett brev berättar härom, gör han följande reflexion: »Jag tycker, att icke någon hederlig karl, än mindre en svensk prins, borde söka förbindelser med det slags folk, som nu styrer världens öden. ... Lycklig är den, som kan låta bli att förarga sig över världens gång och tidens infernaliska politik. Jag har för min del ej denna lycka.»

I grekernas frihetsstrid såg T. ett löftesrikt tecken på att något nytt skulle kunna komma. I sitt avskedstal vid de offentliga föreläsningarnas slut 1824 uttalade han den förhoppningen, att »ännu efter årtusenden ett bildat släkte skall beundra de forntida helle- nernas snille och prisa de närvarandes bedrifter, då troligtvis vår närmaste eftervärld med föraktets liknöjdhet skall fråga om bäg- ges motståndare: hur hette de?» »Oppositionen i Europa», skriver han vid ungefär samma tid, »är väl ännu endast en Herkules i vag- gan, men den tid varder kommande, och vi uppleve den, då hon slår den stora Hydran och rensar tidvarvets Augiasstall. Den he- liga alliansen med dess utgreningar är ett foster, förruttnat i födseln, vars begravning i galgbacken jag är övertygad att få se.»

I sin nyssnämnda nyårsdikt kallade han tidsrörelsen »engelska sjukan». England var för T. inkarnationen av motståndet mot Napoleon, och hans antipati för England stod i proportion till hans sympati för Napoleon. I dikten »England och Frankrike» kommer motsatsen och kampen mellan de båda makterna på ett oförlikneligt sätt fram i den dialog de föra med varandra. T:s egen syn på England lägger han i Frankrikes mun:

»Hör mig, jag känner dig väl, och föraktar din krämarestatskonst,
byggd på en handelsbalans, stigen och fallen med den.
Du är det gamla ännu, men hos mig är allting pånyttfött.
Kraften, förnyad och djärv, längtar till riddarespel.»

I en av Englands repliker karakteriserar det sig självt ironiskt:

»Världsbefriarens kall, men världsförläggarens även
hörer mig till; av de två lämnar det sista jag sist.
Frihet ivrar jag för, det är handelsfrihet jag menar,
frihet för mig, det förstås, ej för de andra också.»

Englands statskonst är i T:s ögon ren krämarpolitik. Bakom hycklad frihetskärlek döljer den hänsynslös egoism. England representerar det gamla, förlegade, Frankrike åter det nya, bragden, framtiden. Napoleons största samtida i England, Nelson och Pitt, förmå icke avvinna T. något erkännande. »Två kometer, hotande och grymma» kallar han dem. Nelson är »havets Tamerlan», ett havstroll, som simmar kring på böljorna efter rov. Pitt är orostiftaren, som för sitt rykte och möjligen även för sitt lands välfärd utan förskoning »offrar allt — jämväl sin dygd». Han är den hänsynslöse, för vilken »mänskors liv och deras sällhet vägde mindre än hans gull». Det är för engelska pengar, som de europeiska folken låta slakta sig, skriver Tegnér vid samma tid till sin svärfar. Det engelska övervåldet mot Köpenhamn 1807 skärpte i hög grad hans ovilja mot havets härskarinna. Han säger därom: »En svartare, lömskare handling mot ett neutralt och fredligt folk känner jag knappast i historien.» Då Geijer 1811 återvänt från England, gratulerade Tegnér honom till att »ej ha blivit pressad till matros av the free nation». Englands slutliga seger och Napoleons fall gjorde »släktet till en krympling» — en följd av »engelska sjukan». Om frånvaron av sympati för engelskt väsen vittnar också i sin mån Tegnér's sarkastiska beskrivning av det engelska språket i den berömda epigramsamlingen Språken:

»Språk för de stammande gjort, vart ord är ett embryo hos dig;
en hälft stöter du fram, en hälft sväljer du ner.
Allt i ditt fädernesland med ångmaskiner bedrives.
Käraste, skaffa dig snart en för din tunga också.»

Det saknas dock icke hos Tegnér tecken till en högre uppskattning av engelska förhållanden. Detta gäller även språket. Den engelska översättningen av Fritiofs saga, som gjorts av professor H. F. Longfellow, vann T:s gillande; i ett brev till Longfellow förklarar han sig anse, att engelskan av alla språk är det, som bäst lämpar sig till översättningar från svenskan. »Engelsmannen älskar nämligen, liksom vi, att koncentrera uttrycket, tanke eller bild, inom den möjligast korta period och blixtrar med ett kort

men skarpt svärd.» Men vad T. särskilt värderade hos det engelska folket var dess nationella styrelsesätt. Med alla sina teoretiska felaktigheter har detta visat sig utomordentligt i praktiken, såsom T. framhåller i sitt Oscarstal 1823. Med denna författning har, säger han, »det medborgerliga sinnelaget utvecklat sig fullkomligare än i något annat land». England har vunnit inhemskt välstånd och självständighet, och utomlands har det erövrat världshandeln, det »har tagit havet och stränderna därjämte». Det är en annan ton i denna tolkning av engelskt statsväsen än i de harmfyllda stroferna från den engelsk-franska världskampens upprivna tid.

Det vore också ett misstag, om man tolkade T:s hyllning av Napoleon såsom en sympatyttring à tout prix för Frankrike. T:s anatema över reaktionen drabbade ju också den bourbonska restaurationens Frankrike och ännu mer den orléanska dynastiens. »Den fegaste och uslaste av hela släktet är», säger han, »Orléans, som gärna lät världen förgås, blott han finge behålla sin papperskrona; men jag hoppas, att guillotinen tar henne samt det lumpna, egoistiska, ihåliga huvudet.» Men inte heller i litterärt avseende hyste T. någon reservationslös beundran för det som var franskt. Då många i samtiden — liksom även hos eftervärlden — ävlades att inränga honom inom »den gamla skolan» eller den franska skolan, så undanbad han sig detta på det bestämdaste. Sedan romantiken hållit sitt intåg i den franska litteraturen, kände sig T. ännu mindre dragen till densamma. Då det talades om denna romantik som en »islossning» inom fransk litteratur, förklarade T., att han för sin del tyckte bättre om denna litteratur, då den låg »bottenfrusen». »Fransmännen tyckas anse det osmakliga, det otäcka och kannibaliska som romantikens huvudelement. Man drunknar i blod och gyttja. Och detta kalla de Shakespeariskt», säger Tegnér i en liten uppsats »över fransmännens romantik». För det franska språket hyste han ingalunda den vördnad, som man skulle kunna tro. Det är visserligen — säger han en gång till Brinkman — »rikare och finare utbildat» än något annat romanskt språk, men felet är, att det »anses avslutat genom Franska akademiens dictionaire, följaktligen i levande livet dött..., ett stagnerande presens utan både praeteritum och futurum». Det är också enligt T:s mening olyriskt, ja rentav opoetiskt:

»Skona mig blott för din sång, den är som en dans av de döve.
Fötterna röra de väl, takten förnimma de ej.»

Vida mer komplicerad är Tegnér's inställning till Tyskland. Tegnér har ofta framställts som en verklig tyskätare, och det är sannerligen inte svårt att i hans skrifter finna belägg för en sådan uppfattning. Han har angivit tonen i fråga om överlägsna och hånfulla omdömen om tyskar och »tyskeri», och han har som bekant fått många efterföljare. Han kan inte ens med rhenvin. Då han en gång trakterats därmed på en fest, beklagar han sig över denna »vinättika, som kallas rhenskt»; den saknar sol, kraft och anda, den är »simpl tysk, metafysisk magsyra och min avsky». Man får väl antaga, att Tegnér råkat ut för en dålig årgång.

Om de politiska förhållandena i Tyskland uttalar sig Tegnér sällan. Han anser emellertid tyskarna »sakna en ledande nationell idé» och finner häri förklaringen till Tysklands politiska obetydlighet. »Tyskarna konstruera världshistorien, därför att de ej ha någon», säger Tegnér i en av sina aforismer. Främst utgjuter han sig dock över den tyska filosofien och den tyska romantiska litteraturen. Han talar om »den nya tyska mänskenspoesien», om tyskt »grummel», »nebulism» och oklarhet. Han ser i tidens andliga kamp »en strid mellan tyskarna och förnuftet». Till Brinkman, som var en varm vän av den tyska kulturen och med vilken Tegnér ofta grälade om dessa frågor, skriver han vid ett tillfälle, att han på senare tid »intagit en mer än vanlig dosis av irrationell rationalism och onaturlig supranaturalism från de tyska apoteken»; det har emellertid skett på bekostnad av hans andliga hälsa. Han hånar de svenska fosforisterna, i vilka han ser tanklösa eftersägare, vilka hämta sin visdom ur »de tyska barnböckerna för dagen». Särskilt skoningslöst förföljer han Hammar-sköld, som »på den tyska dumhet är vår svenska barometer».

Ibland yttrar sig Tegnér mera allvarligt om dessa saker, men omdömena bli därför icke mildare. De tyska författarnas mångsidighet, som många räkna som en förtjänst, är i Tegnér's ögon tvärtom ett fel; den gör, att den tyska litteraturen »saknar fysionomi», att den är »ingenting annat än en provkarta». Tyskarna äro — säger han i en av sina aforismer — »att jämföra med Kaspiska havet, som upptar en mängd floder men ej har något utlopp utan dunstar bort i dimma». Det tyska inflytandet har, menar Tegnér, varit ödesdigert för våra svenska skalder. »Till och med Geijer lider betydligt av det tyska grumlet, och Stagnelii härliga natur gick under i dess mörker», skriver Tegnér till Franzén 1837. Geijers avfall förklarar — och delvis försvarar — T. med att »det var omöj-

ligt, att något bättre sinne kunde fördraga det andelösa tyska munväder, som ideligen blåstes ut från Uppsala».

Enligt vad T. säger i en uppsats om tyska språket, gällde hans aversion inte så mycket den tyska litteraturen som det tyska språket. Han tillerkänner visserligen detta en hel del förtjänster, men han har också mycket att anmärka därpå. Särskilt satiriserar han det tyska språkets långsamhet. »När jag slår en snok över ryggen, så släpar han likväl oförtrutet stjärten efter sig. Huvudet kan ligga på tröskeln, men kroppen är ute på gården och kryper. Likaså ligger en tysk period med huvudet på första sidan, men stjärten med sitt verbum får ej väntas förrän på den tredje eller fjärde. De många parenteserna äro krumbukterna på ryggen. ... Jag önskar, att Kristus ville tala tyska på domedag, ty då kunde vi syndare hoppas att ännu få några års betänketid.» Tungt och långsamt som språket är också det tyska folket. »Ingen Charis sitter på deras läppar och ingen ljusgud trives i deras ord», säger T. föga artigt i en hyllningsdikt till sin tyske översättare, konsistorierådet Mohricke i Stralsund.

Mer än en gång var det ifrågasatt, att T. skulle uppsöka någon tysk badort för sin hälsas vårdande. Men han värjde sig i det längsta mot tanken härpå. Då Amalia von Helwig 1822 föreslog honom en resa till Berlin, Dresden och Rhenländerna, avböjde han av brist på tid och pengar. »Jag unnar dessutom tyskarna inte en styver, och vackra trakter kan man få se i Sverige mera än omkring Rhenströmmen», skrev han till Jakob Adlerbeth. Sak samma var det, då det 1825 sattes i fråga, att han skulle åtfölja Geijer och Malla Silfverstolpe till Tyskland. År 1833 blev emellertid den länge planerade tyska resan verklighet. Läkaren hade ivrigt tillrätt en kur i Karlsbad; T. protesterade väl fortfarande men gav äntligen med sig. Under resan skrev han brev, de flesta från Karlsbad och riktade till hustrun. Det vore synd att säga, att breven röja något gott resehumör. Några provbitar ur breven till biskopinnan Tegnér må anföras: »Berlin ligger i en sandöken: jag har ännu ej sett mycket av staden, dock tyckes den mig vara en ganska väl byggd — sandgrop.» T. har på operan i Berlin sett Den stumma från Portici. »Vackra dekorationer och präktig dans, men obetydliga röster och fula ansikten överallt. I min levnad har jag aldrig sett så jämnfula kvinnfolk som här i Berlin: stora fötter, platta bröst, blekgula ansikten, slocknande eller sura ögon. Alla barn måste här vara gjorda i mörkret.» En dag har T. varit

ute och åsett kappridningen en mil utanför Berlin och där även sett den preussiske konungen, Fredrik Wilhelm III; han kallar honom »ett gammalt obetydligt ansikte, mitt emellan corporal och länsman». Därjämte voro där icke mindre än elva prinsar och prinsessor; »de senare skulle ganska väl fylla sin plats som fågel-skrämmor i vad trädgård som helst». Badsocieteten i Karlsbad finner inte nåd för T:s ögon. Av de 2,000 tyskar, som finnas där, finns det inte en enda, med vilken Tegnér skulle vilja göra bekantskap. I övrigt är det ryssar och polska judar, som ej heller intressera honom. T. var emellertid mycket eftersökt inom sällskapslivet. Han var ju Fritiofs sångare, och Fritiofsdikten hade nyss översatts till tyska och blivit mycket populär. »På umgänge är här ingen brist», skriver han, »men det tyska roar mig föga, och i synnerhet äro mig damerna besvärliga med sin exaltation. ... För allt det där har jag den välsignade Fritiof att tacka, som jag önskar att jag aldrig hade skrivit eller åtminstone att den aldrig blivit översatt på tyska.» En annan gång heter det: »Jag plågas efter vanligheten av vittra käringar, med eller utan byxor, och önskar, att jag antingen aldrig skrivit den välsignade Fritiof, eller åtminstone att den ej blivit översatt på tyska.» T. finner en övermåttad på litterärt intresse och även litterär produktion. »Gat- och rännstenspoeter», skriver han efter hemkomsten till Berhard von Beskow, »träffar man väl i Tyskland, synnerligast i Berlin, mera än någonstädes i världen. Men man aktar föga därpå i ett land, där varje människa, som lärt att stava, nödvändigt måste dikta eller åtminstone författa. ... Det var lycka, att jag förde egen dräng med mig, emedan jag troligtvis annars ej kunnat få mina stövlar borstade av någon mindre person än en Broder i Apollo.»

Det är inte utan, att detta T:s ständiga hackande på tyskarna verkar en smula monotont; det har nästan urartat till monomani. Det är inte underligt, att T. fått ryktet att ha varit en intensiv tyskhatare. De flesta litteraturhistoriker ha också uppfattat honom så. Häremot har emellertid Böök vid något tillfälle inlagt en gensaga. T:s våldsamma utfall mot tysk litteratur, tysk filosofi och allt tyskt berodde på att han reagerade mot sig själv, mot sina egna tendenser och böjelser. T. var i själva verket en romantiker, men med den benägenhet han hade att simma mot strömmen ville han hävda sin självständighet mot den segrande romantiken, och denna självhävdelse tog då denna energiska och ofta bittra form, som var vanlig hos honom, allrahelst under hans depressionstider.

Det låg också mycket personligt bakom. Han avskydde de svenska nyromantikerna, särskilt Hammarskiöld, han hade bland sina intima vänner en så avgjord tyskvän som Brinkman; T:s antityska utgjutelser förekomma icke sällan just i breven till Brinkman eller deras gemensamma väninna Martina von Schwerin.

För en sådan tolkning av T:s ställning till tyskt väsen kunna otvivelaktigt många bevis hämtas ur hans egna uttalanden i brev och på annat sätt. Det är nämligen så, att vid sidan av de tyskfiendliga utfallen finnas många uttalanden av T., som gå i rakt motsatt riktning. Det är påfallande, att dessa fördelaktiga omdömen höra till tiden efter tyska resan; tydligen har den personliga kontakten med tyskarna inte varit förgäves. Han erkänner dugligheten hos de preussiska ämbetsmännen; de »utgöra bästa delen av nationen och skulle vara ännu bättre, om de kunde övergiva sitt eviga skryt och charlataneri», skriver han till hustrun. För Beskow, som själv i åtskilligt var en beundrare av Tyskland, erkänner T., att han har skäl att vara nöjd med sin resa. Han har, åtminstone i förbigående, lärt känna en god del av Tyskland, »som med all sin nebulism dock är Europas lärostol. Preussen i synnerhet representerar utan all fråga den civiliserade världens intelligens. . . . Det är dock — med all sin svaghet — Luthers, Goethes och Fredrik den Endes land.» Tegnér har besökt åtskilliga universitet och skolor och medger, att de äro förträffliga, nämligen »i den ensidiga riktning, vari de utbildas». Han har, säger han, »uppgivit många fördomar, som han förut hyst». Högt skattar T. också den bekantskap han gjort med flera betydande personer, bland vilka han särskilt nämner Steffens, Schleiermacher, general Skrzynecki och flera av de polska revolutionshjältarna samt kronprinsen av Preussen. Den sistnämnde — sedermera konung Fredrik Wilhelm IV — inbjöd T. under hemresan till Sans Souci. Han är »en livlig och genialisk natur, ehuru numera mycket opopulär», säger T. i brev till ungdomsvännen M. Lagerlöf. Schleiermachers personlighet fann han »högst älskvärd och intressant; ehuru över 60 år bibehåller han dock ännu all ungdomens livlighet». T. såg honom dagligen i Berlin och var en gång bjuden hos honom på en stor, enkom för T. anordnad middag. På återresan gästade T. ock konsistorierådet G. Mohricke i Stralsund och gjorde med honom en tur på Rügen och till Greifswald, där han mottogs med stormande jubel av den högtidsklädda befolkningen. Mohricke hade översatt Fritiofs saga, en översättning som T. prisat såsom en

bland de yppersta översättningar, som tyska språket har att uppvisa. Gentemot Mohnicke hyste T. verklig tacksamhet icke blott för den lyckade översättningen utan även för den vänskap och gästfrihet han erfarit och som varit »av det slag som man ej glömmet». Då T. 1841 var på hemväg från sinnessjukanstalten i Slesvig, gjorde han ett längre uppehåll hos Mohnicke i Stralsund och nedskrev då i dennes stambok följande dikt:

»Kriget tog vad en gång det gav, den vendiska stranden,
Gustafs den segrandes arv, hur är det icke förspillt!
Dock, än söka varann germaniska systrarna bägge,
fåfängt har havet sig lagt mellan besläktade bröst.
Hörer du vågornas svall? En syster ropar den andra,
minnes den älskades drag, lyss till den saknades röst.
Storma, du blånande sjö, andarne skiljer du ej!»

Man kan också konstatera, att T:s uttalanden om tysk litteratur bli helt olika mot förr, rättvisare, allvarligare, mera erkännssamma — visserligen icke alltid men i regel. För sin gamle vän och trätbroder Brinkman bekänner T. nu, att han i forna dagar »varit intagen av fördomar mot den tyska litteraturen och hela nationens tänkesätt». Men han hade blivit omvänd, och den som omvänt honom var ingen annan än Goethe. För Goethe hade T. visserligen alltid haft stor égard: tronen i diktingens värld är Goethes, säger han i hyllningen till Oehlenschläger 1829. För Goethes dikter visste T. »intet bättre epitet än att de äro molnfria, som en vacker sommardag». Det blev dock något för mycket av upphöjd ro: »Jag gått mig trött i Goethes pelargångar — hur präktigt, hur förnämt är allting där! ... Skald ser jag överallt, men mänskan ingenstädes. ... I vetenskap som konst vi ständigt möte — den praktiske, blott alltför lugne Goethe», heter det i den dikt, varmed han dedicerade »Kronbruden» till Franzén. I en annan dikt från T:s senare år, »Heloise till Abälard», kallar han Goethe »mångfrestare i poesien, ..., grossören i stöld», som »tog i stort: ett tidevarv, en värld, dess anda och dess seder». Andra delen av Faust erkänner sig T. icke kunna förstå, hur mycket den tyska kritiken än sökte bevisa dess förträfflighet. Den var för T. ett bevis på att åldern tagit ut sin rätt även hos en så stor man som Goethe. Men i det nyssnämnda brevet till Brinkman äro alla reservationer beträffande Goethe borta. »Vilken frisinnighet, vilken tolerans hos den verkligt store! Jag talar ej om hans omätliga snille. Sådana stycken som hans Faust, Ifigenie och Tasso och framför allt hans

romanser och Lieder ha vi knappast i Europa. Lyrik var egentligen hans natur. Men därjämte vilken fördomsfrihet, vilken universalism, som han kanske överdrev ända därefter, att jag ofta saknar människan och skulle önska mig litet mera individualitet. Och sedan vilken flit! Vid 70 års ålder lära sig arabiska och persiska.» Och likväl — fortsätter T. — är Goethe ingalunda tyskarnas förste poet, utan det är Schiller, åtminstone i fråga om det dramatiska, ehuru i detta fall Goethe borde vara honom överlägsen. »Sannerligen, en nation, som kan uppvisa sådana namn som Schiller, Goethe, Wieland, Herder, står dock på höjden av vår kulturpoesi.» När T. ville ge sin vän Brinkman en riktig komplimang för hans 1843 utgivna dikter, karakteriserar han dem såsom en förening av tyskt tankedjup och fransk ciselering, elegans och avrundning i formen.

Det anförda må vara nog för att bevisa, att T. ingalunda var den ensidige tyskhatare man velat göra honom till. Det gick med honom som med så många andra: den närmare bekantskapen med folket och landet och den personliga vänskapen med enskilda individer kom honom att i viktiga stycken revidera sin gamla uppfattning.

Var T:s ställning till tyskarna sålunda rätt komplicerad, så var den så mycket mer klar och otvetydig gentemot Ryssland. »Jag föraktar tyskarna, men jag hatar ryssarna», skrev han en gång. T:s rysshat är äkta, oreserverat och flammande — från början till slut. Såsom av senare Tegnérforskare konstaterats, var T:s inställning till kriget från början utpräglat pacifistisk, och ännu under den första tiden efter krigsutbrottet 1808 hyste han, i likhet med så många andra svenskar, djup aversion mot den politik, som fört landet in i det farliga kriget. Det var först i nederlagets stund, hösten 1808, som pacifismen slog om i en flammande heroism, sådan den tog sig uttryck i Lantvärnsångens eggande strofer. En svår stötesten var det för T., att kriget också gällde hans dyrkade hjälte Napoleon, men han delade den rätt allmänna meningen i vårt land, att Napoleon i grunden var Sveriges vän, och han hoppades på en nära förestående brytning mellan Napoleon och Alexander. Den senares hållning under Napoleons krig med Österrike 1809 skulle, skriver T. till sin svärfar i maj 1809, »öppna ögonen på Napoleon över Rysslands verkliga politik». Men, tillade han, »så länge Buonaparte låter dem sitta vid Östersjön, har Sverige aldrig an-

nat än olyckor att vänta». I augusti 1809 är T. mera pessimistisk. Den av många omfattade meningen, att Napoleon redan då skulle gå löst på ryssarna, tror han icke på, åtminstone inte ännu. »Emellertid vore det väl, om han kunde imponera något på denna makt till vår fördel», säger han i ett nytt brev till svärfadern. Ett underligt intryck gör det att läsa hans lakoniska uttalanden om Fredrikshamnfreden. Av sin svåger Olof Myhrman har han hört, att fred lär vara sluten. »Det är gott, ehuru villkoren ej äro avundsvärda», skriver han och övergår omedelbart till att diskutera sädespriserna för dagen.

Så mycket kraftigare är T:s sätt att reagera för den omläggning av den svenska politiken, som mynnade ut i 1812 års förbund med Ryssland. Redan 1811 har han på känn, vad som förberedes; full av bitter ironi utbrister han i Svea:

Vad återstår oss snart? Allt närmre tränger jätten.
Han står på fjällens spets, och ögat slukar slätten. —
»Men han ger fred och skydd.» Välan, tag honom mot
Och kyss hans hjältehand och slumra vid hans fot.

Sin vana trogen går T. snabbt mot strömmen. På officiellt svenskt håll gick strömmen nu i ryssvänlig riktning. Böök har dragit fram flera exempel ur den dåtida svenska tidningspressen, som visa, att man systematiskt lade an på att framställa Ryssland i så fördelaktig dager som möjligt. I Carlstads Tidning ^{26/}1812 förekommer t. ex. en uppsats, »Något om Rysslands undersätare», som ger en tilltalande bild av ryska samhällsförhållanden. I Journal för litteraturen och teatern (^{8/}10 1812) påbörjas en serie biografiska meddelanden om ryska generaler, vilka här framstå i en mycket sympatisk dager. Uppgifterna i samma tidning om den franska invasionen i Ryssland äro genomgående ryssvänliga; beträffande Moskvas förstöring refereras en rysk skrift, och den patriotism, som rådde i den angripna staden, uppställs som fördömlig.

Tegnér var emellertid inte den som lät dupera sig av dylik agitation. Revanschstämningen och rysshatet från Svea levde kvar och skärptes. Då en av hans vänner, sedermera expeditionssekretären L. A. Ekmarek, bad honom att i en planerad vitter kalender få omtrycka T:s Lantvärnssång, svarade T. absolut nej. Den fosterlandskärlek och det hat mot »vildarna», som genomgå Lantvärnssången, passa ej i närvarande situation. »Ty vad äro våra

tidningar och vår politik annat än ett ryskt Te Deum? ... Vårt motto för närvarande tyckes vara: Leve kosackerna!» På våren 1813 anmodades T. av Jakob Adlerbeth att skriva en ny krigssång med anledning av det nya krig, vari Sverige då var invecklat. Men T. vägrade: »När kriget vänder sig mot arvfjenden, då vill jag skriva.» Längre fram bekräftar T. ytterligare och än mer energiskt sin avvisande hållning mot den svenska regeringens politik. »Den, som inbillar sig, att Europa befrias av ryssar et consortes, eller att kosackernas framgång är en fördel för Sverige, har kanske rätt, men med mig tänker han väldigt olika. I hat till barbarerna är jag född och uppfödd och hoppas även att, oförvillad av moderna sofismer, dö däruti», skriver han till Jakob Adlerbeth den 6 oktober 1813.

På kejsar Alexander koncentrerade T. sitt hat mot allt ryskt och mot hela den tidsriktning, som triumferade efter Napoleons fall. Han kallade honom »obscurantismens grundpelare i Petersburg, den allra lumpnaste karaktär jag känner i världshistorien». Då Alexanders död 1825 på en del håll framkallade förhoppningar om »en rentav gyllene tid», menade Tegnér, att det kunde komma ungefär på ett ut, »om man har en räv eller björn på världstronen, en glatthårad, skrymtaktig, populär spetsbov eller en brutal, vild, överbrusande kosack». Den heliga alliansen vilar i alla händelser, skriver han, »på en säker grund, nämligen människosläktets förnedring, och den lever oss alla ut».

Polackernas resning 1831 mötte hos T. livliga sympatier. »Polackerna äro dock», skriver han till Brinkman, »en adelig nation, upplöst genom en nedrighet och även efteråt illa behandlad. Det är i sanning upplyftande att se, det de så länge kunnat bestrida segern och avvärja sin undergång. Men Gud hjälpe det fattiga och ringa folket, ty dessförutan ser saken i sanning förtvivlad ut på längden, oaktat dess temporära framgång.» Någon tid efteråt är T. mera pessimistisk angående Polens sak. »Det förstås av sig själv, att de måste duka under, då ingen mänsklig hjälp är att vänta för de enstaka heroerna. Europas fred måste naturligtvis upprätthållas till vad pris som helst, på det att de murkna tronerna ännu några år måtte fyllas av legitima r—r.» Under sin vistelse i Karlsbad 1833 umgicks T. flitigt med några av de polska officerarna, som deltagit i det misslyckade upproret. Att Tegnér känt sig dragen till de polska frihetsmännen, framgår av det skoltal han höll i Växiö 1834. Han uttalade sig där om ungdomen och

politiken: »I Frankrike, som är de nu härskande idéernas brännpunkt, i Tyskland, där de mera metodiskt bearbetas och bringas i system, i Polen, som utgjorde den civiliserade världens yttersta förpostkedja mot barbariet — överallt ha vi sett ungdomen taga en verksam del i statens politiska angelägenheter.»

Sista gången T. mera offentligt gav uttryck åt sin antipati mot Ryssland, är i dikten »Kronbruden», vilken som bekant tillhör skaldens senare levnadsår (tryckt i Svenska Biet 1842, där dock de rent ryssfientliga partierna icke togos med). Den andra sången, »Måltiden», avslutas med följande episod. Vid biskopens sida sitter korpral Frisk, en järnfast gestalt av de gamla karolinernas typ. Han har varit med i Norge 1814 och vid Leipzig 1813, och han har på sitt bröst en mängd tapperhetsmedaljer, bl. a. en rysk. Då biskopen ser den ryska medaljen, upptändes han av vrede och säger, att »rysk prägel ej passar på svenskt bröst». På korpralens invändning, att ryssar och svenskar ej längre äro fiender, svarar biskopen:

»... Förlåt mig, de äro och bliva.
Vig-arv skiljer dem åt för alltid. Allt från min barndom
Ryssen förhatlig mig var och förbliver så länge jag andas.»

Och så följer — i handskriften — en lång utläggning av orsakerna till biskopens, d. v. s. Tegnér's eget, rysshat. Det beror icke på att ryssen plundrat vårt land och stulit Finland; sådant är mänskligt, ty »all slags makt på vår jord har en tvillingbror, nämnd missbruk». Nej, det är därför att ryssen är »stereotypen för allt våld och förtryck, det barbariskas stående urbild». Fastän den ryska staten bestått i tusen år, saknar ryssen ännu de första grunderna till människobildning, frihet och äganderätt. Av bildning har han blott fernissan; hur dresserad han än är, sitter barbaren dock i hjärtat. Den slaviska stammen hör icke till den bildade världen. Ryssen är fiende icke blott till oss utan till människosläktet, »ej till fransos eller britt, men fiende är han till alla». Denna känsla är numera det enda som håller Europa samman.

»Pratas hon, lismas hon bort, farväl då ej endast med Sverige,
som kan falla ändå, men farväl med hela Europas
bilder och solar och ljus! Välkomna förstörelse och mörker!»

Om det sålunda är någon politisk tanke, som T. orubbligt fasthållit under hela sitt liv, så är det uppfattningen av Ryssland såsom Sveriges och hela den västerländska kulturens evige fiende.

Annorlunda tänkte Geijer. I sitt reformationstal (1817) välsignade han »den höga själ», för vilken tanken på en helig allians först upp gick — d. v. s. kejsar Alexander — och i en avhandling om 1812 års allianstraktat mellan Sverige och Ryssland (1838) kommer han till den slutsatsen, att den politik, som med den triumferade, var »den bästa under givna förhållanden och omständigheter, bl. a. av det skälet, att Ryssland, i stället för att vara 'en inre hemlig makt i Sverige', nu trätt i öppen, med fördrag bekräftad vänskap med vårt land». Vår tid, som åter sett Ryssland bli en inre, fast knappast hemlig makt i Sverige, har anledning att begrundas, vilkendera som såg klarast: skalden-politikern Tegnér med sin intuitiva antipati eller historikern-politikern Geijer med sin reflekterade opportunist.

Låt oss konfrontera Tegnér's och Geijer's utsagor med vad ett par av den svenska kulturens märkesmän i senare tid yttrat. I Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning skriver Viktor Rydberg den 18 juli 1870 (alltså några dagar efter fransk-tyska krigets utbrott): »Blott i vänskap mellan den stora skandinavisk-germaniska folkfamiljens lemman finns en trygghet mot det slaviska Rysslands framträngande in i västra Europa.» Och mot den förtäckta agitation, som då drevs för att Sverige skulle kasta sig in i detta krig för att återvinna Slesvig åt Danmark, polemiserar Rydberg: »Bättre ... är det att av historiens rättvisa ... vänta upprättelse av vårt grannrike Danmark än att se ... Slesvig ... återvunnet på bekostnad av Europas frihet, fred och lycka — på bekostnad av vår egen utsikt att på avgörandets dag kunna med hopp om seger blöda för vårt gamla Sverige i dess kamp mot panslavismens skaror.»

Harald Hjärne, som sannerligen inte kan beskyllas för politiskt känslotänkande i Tegnér's stil men å andra sidan visste betydligt mer om Ryssland än Geijer, har sagt vägande ord om Ryssland och Västerlandet. På tal om en eventuell kommande kraftmätning mellan Ryssland och Tyskland yttrade han en gång: »Att Tyskland i en *sådan* strid har att föra Europas och kulturens talan, det kan för ingen fördomsfri vara tvivelaktigt, ej heller att den västerländska stat, som ställer sig på Rysslands sida, gör sig skyldig till högförräderi mot vår världsdels rättmätigaste intressen.» Ehuru nedskrivna för mer än ett halvsekel sedan lära dessa Harald Hjärnes ord, liksom så mycket annat av vad han sagt, äga gällande kraft den dag som i dag är.